

Розділ III. КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО. КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

Part III. CULTURE AND SOCIETY. CULTURE OF PROFESSIONAL SPHERE OF ACTIVITY

УДК 130.2:316.474

ТРАНСФЕМІНІЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ ТРАНСМЕДІА

Тормахова Анастасія Миколаївна – кандидат філософських наук,
Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ
Researched ID: D-3950-2016
orcid.org/0000-0001-7178-850X
doi.org/10.35619/ucpmk.vi29.134
tormakhova@ukr.net

Окреслюються особливості формування трансфемінізму. Представлено взаємодію між появою трансфобних ідей у феміністичному дискурсі та спроб їх усунення в трансфемінізмі. Окреслено, що попри суперечливість теоретичних підходів у рамках даного напрямку, спільним вихідним пунктом трансфемінізму є усвідомлення правомірності бажання людини реалізувати себе, зокрема й шляхом змін гендеру, тілесності. Наголошено увагу на актуалізації сфери медіа та становлення явища трансмедіа. Сучасні візуальні практики трансмедіа охоплюють різні види мистецтва, перформанси, нет-арт, покази мод, виражаючи аспекти трансгендерно і гендерно-невідповідного досвіду, намагаючись установити відповідність між естетикою, політикою та технологіями культурного виробництва.

Ключові слова: трансфемінізм, трансмедіа, культура, візуальність, практики, трансгендер.

Постановка проблеми. Постмодерна доба стала часом чималих потрясінь для людства. Прискорення темпу життя, масове переміщення в міста, неймовірний розвиток технічного прогресу стали тими чинниками, які вплинули на світобачення людини. Важко порівняти ритм та особливість життя людини ХХІ та початку минулого століття. Відповідно, змін зазнають усі сфери життя. Зокрема принципово новий характер мають можливості людської істоти. Саме в таких умовах формується така течія як трансфемінізм, що є відповіддю на запити часу. Актуальним завданням виступає дослідження впливу ідеологічних настанов трансфемінізму у візуальному медійному просторі сьогодення. Подібний підхід є доцільним, адже сучасна культура переважно орієнтована на візуальне начало.

Останні дослідження та публікації. Феміністичний ракурс погляду на проблему гендера представлено в праці Дж. Реймонд [6]. Взаємодія таких явищ, як трансгендерність та трансфемінізм досліджується Я. Кірей-Ситниковою [2]. Окреслення причин та сутності трансфобії, що виникає у ставленні до трансгендерів, здійснено в статті Т. Бетчер [4]. Визначення специфіки явищ, що можуть бути віднесені до трансмедіа, наявне в праці Дж. Чен та Л. Оліварес [5]. Питання конвергентності культури і феномену трансмедіа аналізує І. Ватуліна [1]. Сутність творчого підходу артистки Yozmit викладено в її статті «Хода: заява артиста» [7]. Побіжна характеристика режисерської роботи Ченг Шу Леа здійснюється в публікації І. Пилипчук [3]. Хоча в англійській традиції дана проблематика отримала чималого обґрунтування, в сучасному вітчизняному дискурсі вона немає достатнього висвітлення. До того ж певні явища, як-ось трансмедіа, лише починають ставати предметом наукових розвідок, що актуалізує доцільність їх аналізу.

Мета статті полягає у розкритті причин виникнення та особливостей формування принципів трансфемінізму і тих візій сучасної культури, що можуть житись у даному культурно-ідеологічному напрямі. Насамперед у коло наукової увагу потрапляє медійний простір, в якому наявно чимало образів, пов'язаних із відстоюванням принципів трансфемінізму.

Виклад матеріалу дослідження. Трансфемінізм – це течія, формування якої зумовлене низкою причин. З одного боку, виникнення трансфемінізму було б не можливе без появи трансгендерності – тобто зміни статі за допомогою медичного втручання. З іншого боку, поштовхом для формування даного напрямку стала феміністична теорія, в рамках якої почали виникати трансфобні ідеї. Трансфобія може проявлятися по-різному, проте факт її існування є безперечним, адже будь-яка транс-людина може надати приклади з особистого досвіду або досвіду знайомих. Проявами трансфобії можуть бути «свідчення сексуального насильства, фізичного насильства і словесного переслідування транс-людей» [4; 249]. Здебільшого транс-люди свідчать про те, що ця ворожість викликана саме тим, що вони транс. Проте, внаслідок того, що немає достовірних статистичних даних про те, скільки транс-людей

існує, відповідно характер і ступінь насильства у ставленні до них важко визначити. «Хоча ясно, що трансфобія існує, однак далеко не очевидно, що таке трансфобія. Умовно термін може бути визначений як будь-яке негативне ставлення (ненависть, презирство, несхвалення), спрямоване на транс-людей через їх перехід. Якщо прийняти буквально, це слово означає певний страх. Але, як і гомофобія (з якої моделюється слово), вона використовується ширше» [4; 249].

Чимала критика в бік трансгендерів пролунала в роботі 1979 р. (друге видання вийшло в 1994 році) «Транссексуальна імперія» радикальної феміністки Дженіс Реймонд, написаній під керівництвом екофеміністки Марі Дейлі. В цій праці Реймонд наголошувала на тому, що якщо казати про ознаки статевої приналежності, то можна змінити анатомію, гормональний рівень та громадянський стан, проте через відсутність можливості змінити хромосомний набір, немає сенсу називати трансгендерну жінку «вона», адже для Реймонд це завжди «він». «Якщо ми не будемо розглядати хромосомну стать як визначальний фактор, разом із подальшою історією життя як хромосомної жінки або чоловіка, що ми реально маємо на увазі, коли говоримо «жінка» або «чоловік»?» [6]. Подібна позиція, яка хоча й виходила з фемінізму, проте успадковувала чимало рис, що споріднювали її з консервативними традиційними установками. Відповідно, наприкінці другої пол. XX ст. починають виникати передумови для виникнення нового підходу до розуміння гендеру, що мав бути більш толерантно орієнтованим. Саме задля обґрунтування неправомірності трансфобії починає формуватися трансфемінізм. Хоча виходячи з назви стає зрозумілим, що у центрі уваги мали поставати проблеми відстоювання прав трансгендерних жінок, проте в рамках даного напрямку отримали свого розвитку й інші нагальні питання.

У сучасній англійській літературі, пов'язаній з гендерною проблематикою, наголошується увага на тому, що неодмінною частиною сучасного культурного процесу є концептуалізація медіа трансгендерними особистостями у постцифрову добу. Набуває поширення термін «трансмедіа», що трактується часом як нові культурні практики споживачів та специфічний досвід сприйняття мас-медіа. Це новий соціокультурний феномен, який за визначення І. Ватуліної є специфічним методом медіа виробництва: «Це сам медійний «продукт» (хоча про трансмедіа як про «продукт» можна говорити лише умовно, оскільки це, скоріше, процес, ніж результат, скоріше, динамічне, рухливе поєднання багатьох форматів, ніж окремий закінчений артефакт), який представляє таке явище, яке свідчить про жанрові трансформації і конвергенції медіаформатів» [1]. Трансмедіа задіює різні канали для передачі інформації і способи включення глядача в процес споживання медійного продукту, що є запорукою існування і його результативності.

Дане трактування трансмедіа є слушним, але не єдино можливим. Так в рамках трансгендерних досліджень, він починає набувати й дещо іншого значення, як медіа, пов'язані з творами, присвяченими висвітленню аспектів трансгендерного і гендерно-невідповідного досвіду. На думку багатьох практиків та теоретиків трансмедіа, вони не лише створюють певний культурний продукт, а й у той самий час формують стосунки між естетикою, політикою та технологіями культурного виробництва. Серед них можна згадати таких, як: американська дослідниця, теоретик медіа Сенді Стоун (Allucquère Rosanne «Sandy» Stone), іспанський письменник та філософ Поль Б. Пресьядо (від народження Беатріс Пресьядо), американська сценаристка та режисер Діандра «Діі» Різ (Diandrea «Dee» Rees), тайванська художниця та медіа-практик Ченг Шу Леа (Cheang Shu Lea), режисер Танварін Сукххасіт (Tanwarin Sukkhasit), артистка, співачка та учасниця перформансів Yozmit, художник та активіст Ігнасіо Рівера, китайський драматург, поет та артист Кіт Ян (Kit Yan), що мешкає у США, американський програміст, кінорежисер Фелікс Ендара, американський хореограф, танцюрист і письменник Шон Дорсі, Тобарон Ваксман – композитор, що пише музику для медіа-проектів, а також співає єврейську літургійну музику, кінорежисер Кріс Варгас, Жакоб Саттервайт – американський художник, що працює з відео, виставою, 3D-анімацією, волокнами, малюнками та гравюрами.

Цей перелік не є вичерпним, адже тут згадані, насамперед, ті визначні діячі, хто мають активну громадську позицію, пов'язану з підтримкою трансгендерів. Ряд із них є трансгендерами і свій досвід вони відтворюють у творчості.

Навіть з опису стає наочним те, що більшість теоретиків та практиків трансмедіа опановують одночасно різні сфери – кінематограф, літературу, живопис, музику, театр, новітні медіа, перформанси та нет-арт. Ця багатовимірність зумовлена як прагненням до максимального самовираження, так і спробою донести власні переконання до великої аудиторії. Спільною ознакою є часто-густо синтетичний характер їх проектів, де не останнє місце надається практикам, пов'язаним із візуалізацією.

Наприклад, Yozmit реалізує чимало різних проектів, здебільшого пов'язаних із візуальністю. Сучасна культура орієнтована на візуальне начало і мисткиня прагне оперувати з різними формами реалізації одних і тих же ідей. Творча діяльність Yozmit розпочалась як дизайнера одягу, проте їй більше

подобалося розкривати свої задуми у певному вбранні, причому створювати його не для потреб клієнтів, а для себе. Поступово вона почала відходити від дизайну, спрямувавши свій потенціал в артистичну діяльність, ставши співачкою. Проте розвиток власної вокальної діяльності не мав великого успіху через низку конфліктів із продюсерами та виробничими компаніями, що пов'язане з обраним нею мистецьким напрямом та гендерною ідентичністю. Протягом наступних років Yozmit навчалася у Claremont Colleges, де Томас Лебхарт (Thomas Leabhart) була професором театрального відділу. Працюючи з різними майстрами, артистка доклала чимала зусиль, щоб стати професійною виконавицею. В коло уваги артистки потрапило і театральне мистецтво, і корейський традиційний спів пхансори, і сучасний танець.

Після навчання Yozmit починає облаштовувати власні міждисциплінарні перформанси, які поєднували звук (спів), візуальне мистецтво (моду) та рух. Вона брала участь у перформансі М. Абрамович «В присутності художника» («The Artist is Present») у Музеї сучасного мистецтва (MoMA) в 2010 р. Згодом Yozmit на запрошення Лебхарта бере участь у проекті «Дія, сцена та голос» («Action, Scene and Voice»), де презентує власний проект WALK, представлений тихою, тривалою, медитативною ходою у монопринтових костюмах, що повністю вкривали людину, створюючи ефект рухомої скульптури. «Поштовхом для створення стала традиційна хода шаманів корінного населення Америки...Монохромні костюми мали відобразити, що суспільство є паралельно монохромним; кожен робить і слідує подібним інтересам у поверхневому світі. Маскуючи свій фізичний вигляд, я стаю тотемом для себе і людей навколо мене, щоб пробудити дух простору. Роблячи це, я стаю частиною порожнечі, переступаючи себе, і стаю аудиторією для життя навколо мене» [7; 45]. Згодом проект WALK пройшов також і у інших публічних місцинах, як-от готелях, клубах, магазинах, вулицях Лондона, Софії, Берліна, Нью-Йорку, Лос-Анджелеса, Саус Біч та деяких інших міст США.

Наступним проектом Yozmit став «DO GOOD DO YOU», де також поєднуються перформанс, музика та мода. В ньому використовуються елементи техно-мінімалізму та world music, власні дизайнерські винаходи артистки та елементи вистави. Мета проекту полягає у тому, щоб продемонструвати те, що людина має реалізувати власні мрії й допомогти це зробити іншим. Мистецтво повинно виступати інструментом для оздоровлення та трансформації.

Подібний підхід відповідає тим загальним рисам, які притаманні діячам, що розвивають сферу трансмедіа. В їх діяльності здійснюється критичне переосмислення таких понять, як: маскулінне та фемінне; зміст і форма; мігрант і громадянин; раса, регіон, етнічна приналежність та національність; людини, тварини, рослини і речі. Фокус їх бачення стосується прав кожної людини в усіх сферах її існування, причому спектр виразних засобів, форм, технологій та прийомів є чималим. «Їх рухливі, мережеві естетики візуалізують і використовують пов'язані медіа форми (перформанс, відео, фільм, живопис, друк, ігри, телебачення, фотографія, музика) і технології (комп'ютер, друкарська машинка, ручка, кисть, камера, проектор, сцена, тіло, аудіо-рекордер і плеєр, радіо, телефон) за допомогою глобальної мережевої електронної інфраструктури (кабелів, веж, супутників і пристроїв), побудованих на Інтернеті США часів холодної війни» [5; 245].

Інша практик трансмедіа – Шу Леа Ченг у своїх нет-відеороботах, кінострічках та інсталяціях прагне візуалізувати Інтернет та «цифрову революцію» як частково втілені та матеріалізовані простори, де расово гендерні бітові тіла перетворюються відповідно до запрограмованих бажань і мутаційних вірусів. Причому медіа-світ Ченг завжди пов'язаний з економічними, історичними та культурними чинниками, які зумовлюють особливості формування високотехнологічних глобальних мереж. У стрічці «Fluidø», режисером якого виступила Шу Леа, представлений на Берлінському міжнародному кінофестивалі в 2017 р., змальовується світ майбутнього, в якому звичні речі набувають іншого забарвлення. Автор подає утопічну картину світу 2060 р., коли носії ВІЛ-інфекції стали найбажанішими людьми планети, адже СНІД став виліковним, а вірус перетворився на речовину, з якої можна робити наркотик. І. Пилипчук указує на суперечливий та провокативний характер роботи. «Цей радикальний малобюджетний фільм-утопія, яка перетікає у дистопію. Насолода стає автоматизацією, коли з неї починають виробляти продукт. У цьому фільмі багато сексу та візуальних експериментів – не для слабких нервів. Про це попередила публіку перед показом фільму під час прем'єри сама Шу Леа Ченг. «Я знаю, що цей фільм важко дивитися», – сказала вона. Що не дивує, режисерка фільму вибрала місцем своєї порнонаукової фантастики саме Берлін» [3]. Подібне переосмислення СНІДу, захворювання на який стає не загрозою, а жаданою метою, безперечно вкладається в ті постулати, які наголошуються в рамках трансфемінізму.

Дж. Чей та Л. Оліварес указують на те, що трансмедіа є ознакою сучасного світу. «Як комерційна концепція, трансмедіа описує сучасні медіа-продукти, створені за допомогою моделей виробництва і для моделей споживання, що відрізняються від масових промислових режимів. Продукція трансмедіа – це гібриди, що перетинають і з'єднують декілька потоків, жанрів і форм мультимедійної розповіді. Вони виробляються, розповсюджуються та споживаються між собою

взаємозалежними медійними галузями і технологіями в Сполучених Штатах і транснаціональним шляхом» [5; 246]. Автори підкреслюють, що для розуміння трансмедіа як компонента культури, варто звертати увагу не лише на ті компоненти, що формують її в технічному відношенні, тобто провідники (кабелі, вежі, супутники), вузли (точки з'єднання, протоколи, комутацію пакетів), а також пристрої (комп'ютери, мобільні телефони, цифрові камери), а й на те, що більша частина цих компонентів створюються в умовах трудомісткої економіки, яка включає роботу у регіонах Африки, Латинської Америки та Азії. «Виявлення прихованої праці транснаціональних органів, знайдених на інтегральній схемі є обов'язковим для критичного розуміння глобальних медіа-мереж і комерції» [5; 248].

Власне, можна зазначити, що трансфемінізм охоплює надзвичайно суперечливі погляди її теоретиків. Власне природа трансгендерності може трактуватися в рамках даного напрямку починаючи від есенціалістських до соціально-конструктивістських. Проте спільним вихідним пунктом ідеології трансфемінізму є усвідомлення правомірності бажання людини реалізувати себе, в тому числі й шляхом змін гендеру, тілесності. Жодні політичні, медичні або релігійні авторитети не повинні ставати на перепоні у реалізації даного прагнення людини.

Висновки. Трансфемінізм є напрямом, що сформувався в рамках третьої хвилі фемінізму. Певні трансфобні ідеї, наявні в працях феміністичного спрямування, викликали до життя низку теоретичних праць, які виступили на підтримку трансгендерності. В сучасній культурі можна віднайти низку явищ, що дають змогу казати про становлення трансмедіа, де одним із напрямів є концептуалізація медіа трансгендерними особистостями у постцифрову добу. Візуальні практики трансмедіа охоплюють класичні види мистецтва, перформанси, нет-арт, покази мод тощо, виражаючи аспекти трансгендерно і гендерно-невідповідного досвіду, намагаючись встановити відповідність між естетикою, політикою та технологіями культурного виробництва.

Список використаної літератури

1. **Ватулина И. А.** Конвергентность культуры и феномен трансмедиа (на примере сериала «Игра престолов»). *Современные научные исследования и инновации*, 2016. № 7 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2016/07/70101>.
2. **Кирей-Ситникова Я.** Трансгендерность и трансфеминизм. М. : Саламандра, 2015. 200 с.
3. **Пилипчук І.** Берлін – місто-кіногерой. Фільми «Берлінале», в яких німецька столиця грає важливу роль. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://p.dw.com/p/2XIGH>.
4. **Bettcher T. M.** Transphobia. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*. Duke University Press. Volume 1, Numbers 1–2. P. 249–251.
5. **Chen J., Olivares L.** Transmedia. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*. Duke University Press. Volume 1, Numbers 1–2. P.245–248.
6. **Raymond J.** The Transsexual Empire: The Making of the She-Male. NY: Teachers College Press, 1994. 256 p.
7. **Walker Y.** Walk: Artist's Statement. *Mime Journal*, 2017. Vol. 26. P. 43–45. DOI: 10.5642/mimejournal.20172601.07.

References

1. **Vatulina I. A.** Konvergentnost' kul'tury i fenomen transmedia (na primere seriala «Igra prestolov»). *Sovremennye nauchnye issledovaniya i innovacii*, 2016. № 7 [Elektronnyj resurs]. Rezhis dostupa: <http://web.snauka.ru/issues/2016/07/70101>.
2. **Kirej-Sitnikova Ja.** Transgendernost' i transfeminizm. M. : Salamandra, 2015. 200 s.
3. **Pylypchuk I.** Berlin – misto-kinoheroi. Filmy «Berlinal»e», v yakykh nimetska stolytsia hraie vazhlyvu rol. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://p.dw.com/p/2XIGH>.
4. **Bettcher T.M.** Transphobia. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*. Duke University Press. Volume 1, Numbers 1–2. P. 249–251.
5. **Chen J., Olivares L.** Transmedia. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*. Duke University Press. Volume 1, Numbers 1–2. P.245–248.
6. **Raymond J.** The Transsexual Empire: The Making of the She-Male. NY: Teachers College Press, 1994. 256 p.
7. **Walker Y.** Walk: Artist's Statement. *Mime Journal*, 2017. Vol. 26. P. 43–45. DOI: 10.5642/mimejournal.20172601.07.

ТРАНСФЕМИНИЗМ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ВИЗУАЛЬНЫЕ ПРАКТИКИ ТРАНСМЕДИА

Тормахова Анастасия Николаевна – кандидат философских наук, Киевский национальный университет им. Т. Г. Шевченка, г. Киев

Определяются особенности формирования трансфеминизма. Представлено взаимодействие между появлением трансфобных идей в феминистическом дискурсе и попыток их устранения в трансфеминизме. Определено, что, несмотря на противоречивость теоретических подходов в рамках данного направления, общим

исходным пунктом трансфеминизма является осознание правомерности желания человека реализовать себя, в том числе и путем изменений гендера, телесности. Обращено внимание на актуализацию сферы медиа и становление явления трансмедиа. Современные визуальные практики трансмедиа охватывают различные виды искусства, перформансы, нет-арт, показы мод, выражая аспекты трансгендерного и гендерно-неопределенного опыта, пытаются установить соответствие между эстетикой, политикой и технологиями культурного производства.

Ключевые слова: трансфеминизм, трансмедиа, культура, визуальность, практики, трансгендер.

TRANSFEMINISM AND ITS INFLUENCE ON VISUAL PRACTICES OF TRANSMEDIA

Tormakhova Anastasiy – PhD, T. Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The article outlines the peculiarities of the formation of transfeminism. The interaction between the appearance of transphobia ideas in feminist discourse and attempts to eliminate them in transfeminism are presented. The inconsistency of theoretical approaches in this direction is noted. The general starting point of transfeminism is the awareness of the legitimacy of a person's desire to realize him, including through changes in gender, physicality. The attention was paid to the actualization of the media sphere and the emergence of the phenomenon of transmedia. Modern transmedia's visual practices cover various types of art, performances, net-art, fashion shows, expressing aspects of transgender and gender-inconsistent experiences, trying to establish a correlation between aesthetics, politics and technology of cultural production.

Key words: transfeminism, transmedia, culture, visual, practice, transgender.

UDC 130.2:316.474

TRANSFEMINISM AND ITS INFLUENCE ON VISUAL PRACTICES OF TRANSMEDIA

Tormakhova Anastasiy – PhD, T. Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The aim of the paper is to reveal the causes of the emergence and peculiarities of the formation of the principles of transfeminism and those visions of modern culture that can be nourished in this cultural-ideological direction. First of all, in the circle of scientific attention comes the media space, in which there are many images associated with the advocacy of the principles of transfeminism.

Research methodology. Six major publications on the subject (scientific journal and newspaper articles) have been reviewed. The main features of the influence of the ideas of transfeminism on the media are outlined.

Results. Transfeminism is the direction that formed within the framework of the third wave of feminism. Certain transphobic ideas, available in the works of the feminist direction, led to the life of a number of theoretical works that supported the transgender. In contemporary culture, you can find a number of phenomena that allow you to talk about the formation of a transmedia, in which we can find a conceptualization of transgender personality in the post-digital era. Transmedia's visual practices cover classical arts, performances, non-art, fashion shows, expressing transgender and gender-neutral experiences, trying to establish a correlation between aesthetics, politics and technology of cultural production.

Novelty. The creative approaches of representatives of the direction of transmedia are outlined and their connection with the ideas of transfeminism is highlighted.

The practical significance. Although in the English-language tradition this problem has received a good reason, in modern national discourse it is not sufficiently illuminated. In addition, certain phenomena, such as transmedia, are only beginning to become the subject of scientific research, which updates the expediency of their analysis.

Key words: transfeminism, transmedia, culture, visual, practice, transgender.

Надійшла до редакції 2.09.2018 р.

УДК 791.4:130.2

ІМАГОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ТЕКСТІВ (НА ПРИКЛАДІ КІНОМАТЕРІАЛІВ)

Тимофєєнко Аліна Вадимівна – аспірантка кафедри культурології,
Харківська державна академія культури, м. Харків

orcid.org/0000-0002-8338-1683

doi.org/10.35619/ucpmk.vi29.135

tim_av@ukr.net

Здійснюється спроба теоретичного обґрунтування використання імагологічного методу дослідження кінематографічних текстів. Кінематограф визначається як показовий культурний текст, у якому кодуються нові соціальні і культурні міфи. Визначено теоретичні засади імагологічного методу, його використання при дослідженні літератури і можливості дослідження кінематографічних текстів. Висвітлюється основні поняття з термінологічного апарату імагології. Зауважується, що імагологічний метод має міждисциплінарну природу й уможливорює дослідження етнонаціональних стереотипів.

Ключові слова: культурологія, культура, культурний текст, кінематограф, імагологія.